

A többi kép – ha kódjaikat megadtuk sorban – egyetlen gombnyomásra a képernyőre hívható. A keresés ugyanis már a kódsorozat bevétele közben megindult, és a feldolgozott képeket a puffertároló mindaddig őrizte, míg rájuk került a sor.

A video-mikrográfiai rendszer „lelke” a képkereső/képbontó egység, amelyet az esetek egy részében saját szoftvere vezérel. Elméletileg elképzelhető olyan rendszer is, amely nem igényel számítógépi vezérlést, és nincs szoftver-igénye sem. Az ilyen egyszerűbb berendezés úgy működik, hogy minden bevitt mikrofilm-dokumentum azonosítójáról manuális index készül, amelyet a felhasználók kézhez kapnak. Nekik tudniuk kell tehát, hogy az általuk keresett dokumentumoknak melyek az azonosítói. Ezek billentyűzése tehát alapvetően mechanikai keresést vált ki, aminek megtörténte után az ismert módon kerülnek képernyőre a megfelelő képpoldalak.

A felhasználók zöme azonban nyilván többet vár a video-mikrográfiai rendszertől. Megfelelő szoftver esetén valóban a következő, bonyolultabb funkciók is megvalósíthatók (többé-kevésbé prioritási sorrendben):

1. Felhasználói hozzáférés képpoldalakhoz, azonosító-kódjuk alapján.
2. Sorbanállás vezérlése és kijelzése.
3. Az utasítás-billentyűk funkcióinak kiírása.
4. Hierarchikus utasítás-választék és magyarázata a keresés segítése érdekében.
5. A kikeresett képek automatikus továbbítása a puffertárolóból helyi vagy távoli terminálokhoz vagy nyomtatókhoz.
6. A rendszer indexének online javítása, felfrissítése.
7. Kívánságra a rendszer üzemének jelentése.
8. A rendszerhibák öndiagnóza.
9. A kérdések teljesítési prioritásának betartása meghatározott és előre bevitt szempontok szerint.
10. A videojel-bitáramlás kompressziója és dekompressziója a tárolási és átviteli határfok növeléséhez.

Ezeknek a funkcióknak a nagy részét mikroprocesszorokkal és programozható fixtárolókkal (PROM) is meg lehet oldani, egyes esetekben azonban ennél bonyolultabb támogatásra, pl. számítógépi vezérlésre van szükség.

Néhány video-mikrográfiai berendezés ára

A piacon rendszerint „kulcsrakész” termékként kaphatók a teljes rendszerek, noha számos vállalat együttműködésüként készülnek. Az ilyen termékek néhány márkaneve: ADMIN, ARMS, MASTAR, Scrollfile, Telefiche, RAGEN 1010 stb. Az egyszerűbb, csak mikroképkikeresésre és képernyő-kifirásra alkalmas berendezések ára 20–50 ezer, a bonyolultabb, saját vezérlő-szoftverrel ellátott rendszerek közepes ára mintegy 80 ezer \$.

A minden igényt kielégítő szoftverrel ellátott, teljesen automatikus video-mikrográfiai információkereső rendszerek ára 100 ezer \$ felett van.

(COSTIGAN, D. M.–BURGER, R. J.: Videographics – A positive new trend in online information retrieval = Journal of Micrographics, 15. köt. 4. sz. 1982. p. 16–24.)

(Roboz Péter)

Csehszlovákia: problémák a tőkés folyóiratok beszerzésének koordinálása körül

A tőkés szakirodalom, főként a folyóiratok szüntelen drágulása, a beszerzésre fordítható devizakeretek évről-évre való csökkentése, valamint a beszerzés hatékony koordinálásával kapcsolatos tehetetlenség Csehszlovákiában is kiélezte a helyzetet a szakirodalmi, illetve a szakirodalmi információk ellátásában.

Miközben egyfelől (állapítható meg az 1979–1981. évi tapasztalatok nyomán) zsugorodik a folyóiratbázis, és a lelőhelyek meghatározását teljesen bizonytalanná tevő folytonossági hiányok keletkeznek benne, másfelől bizonyos folyóiratok példányszáma akár a tényleges szükségletek többszörösét is meghaladhatja.

Noha a csehszlovák szakemberek mindmáig nem mondtak le a különféle főhatósági kényszerítések (jogszabályok, irányelvek kiadása) sürgetéséről a helyzet jobbá tétele érdekében, egyre inkább terjed körükben a felismerés: a könyvtár- és tájékoztatásügynek is vannak tennivalói e téren. E tennivalók elvégzését az egymásrautaltságnak, a kölcsönös érdekek kell ösztönöznie. (Más kérdés: a feltételek hiánya, az eszköztelenség itt sem ígér mindenütt könnyű előrenyomulást, gyors megoldást.)

Első ellenszer gyanánt a *nagyobb „tömbökben” való koordináció* kínálkozik, úi. a kétoldalú szerződések által véghezvitt egyeztetések „nem sokat hoztak a konyhára”: részint esetlegesek, részint túlságosan munkaigényesek. Így mindenekelőtt az egymással szoros kapcsolatban lévő ágazatok (pl. orvostudomány, vegyészet, gépipar) folyóiratrendeléseinek koordinálását lenne célszerű szerződéses alpra helyezni. Az ipar és az ipari K+F jelentős részét abszolváló felsőoktatás között ugyancsak ígéretesnek tűnik az efféle megoldás. Végül a regionális metszetben kínálkozó koordinációt sem szabadna figyelmen kívül hagyni.

A második ellenszer, amely valójában az első alkalmazásának többé-kevésbé előfeltétele, a *megbízható kurrens központi folyóiratkatalógusok* kiadása. Egyelőre az a helyzet, hogy tudomást szerezni csak az ottani terjesztő

vállalaton átfutó megrendelésekről lehet. Ezek között pedig nem szerepelnek azok a folyóiratok, amelyek csereként, ajándékként vagy egyesületi tagsági jogon érkeznek az országba. Pedig ezek száma is jelentős, s gyakorta éppen az ilyenek okozzák a nem kívánatos mértékű duplikálódást.

Ám még a kurrens kc-k is csak akkor válhatnak hatékony koordinálási műszerekké, ha megjelenésük egyeztetve van a devizakeretek közlésének és a rendelések feladásának (a nyárközepi terminus itt rendkívül kedvezőtlen) időpontjával.

Harmadjára a *rendelésállomány minőségi „rostálása”* jön számításba. Itt támpontul az egyes folyóiratok „népszerűségi” statisztikáinak, a szelektív információterjesztés és az online keresések outputjaiban való előfordulási gyakoriságnak, valamint a másolatszolgáltatás igénybevételi gazdaságosságának egymásra vonatkoztatott mérlegelése szolgál. E „rosta” eredményeként meg lehet szüntetni az időközben kevésbé fontossá vált folyóiratok előfizetését, illetve újakat – időközben fontossá váltakat – lehet rendelni helyettük.

Sokat segíthet – s ez a negyedik ellenszer – a *legfontosabb folyóiratok mikrofilmlapra vétele*. Ez ugyanis máris divatos szolgáltatás, de általánossá válását egyelőre akadályozza a másolás szűk keresztmetszete, valamint az, hogy viszonylag kevés szakkönyvtár és információs munkahely rendelkezik mikrofilmlapok olvasására is alkalmas berendezéssel.

A javasolt koordinálási formákkal élni annál is kívánatosabb, mivel ezáltal lépésről-lépésre a tényleges szükségletekhez közelíthető a folyóiratok (és más dokumentumok) rendelésének összetétele és volumene, ami – várhatólag – a felügyeleti szerveket is arra fogja ösztönözni, hogy a devizakereteket évről-évre e társadalmilag indokolt szakirodalmi bázis beszerezhetőségének megfelelően állapítsák meg, azaz legalább a szintentartáshoz szükséges mértékben emeljék.

/PAVLINCOVÁ, V.: Problémy koordinácie nákupe periodik z nesocialistických štátov = Technická knihovna, 26. köt. 1. sz. 1982. p. 8–10./

(Futala Tibor)

Kémiai folyóiratok közös használatának kérdése nyolc indiai egyetemi könyvtárban

Négy egymáshoz közel fekvő terület, az India északnyugati részén fekvő Punjab, Haryana, Himachal Pradesh és Chandigarh nyolc hasonló gyűjtőkörű egyetemi könyvtárban vizsgálták meg a *kémiai folyóiratok közös használatának lehetőségét*.

A vizsgált terület két egyetemén és egy kutatóintézetben működő botanikusok információszükségletéről és szakirodalomhasználati szokásairól készült jelentés megállapította, hogy az általuk használt irodalom 70%-át folyóiratok alkotják. Egy másik adat szerint a *Journal of the Chemical Society* c. folyóirat 1979. évi hivatkozásainak 88,56%-a folyóiratokra történt.

Közismert a folyóiratokban közreadott tudományos információk fontossága, köztudott az is, hogy a folyóiratok jelentőségének növekedésével együtt állandóan emelkedik a világon megjelenő folyóiratok mennyisége: gyakorlatilag ötven évenként megduplázódik a számuk (pl. ha 1800-ban 100 folyóirat volt, 1850-ben már 1000, 1900-ban 10 ezer, 1960 körül pedig 100 ezer).

Az egyetemek, ahol a vizsgálatokat végezték

A kurrens kémiai folyóiratok 1980–1981. évi előfizetését a következő, a kémiai szakirodalmat egyaránt gyűjtő, 1946 és 1976 között alapított egyetemeken tanulmányozták:

- Panjab Egyetem, Chandigarh (Panjab University – a továbbiakban: PU, Chandigarh);
- Himachal Pradesh Egyetem, Simla (Himachal Pradesh University – a továbbiakban: HPU, Simla);
- Maharishi Dayanand Egyetem, Rohtak (Maharishi Dayanand University – a továbbiakban: MDU, Rohtak);
- Kurukshetra Egyetem, Kurukshetra (Kurukshetra University – a továbbiakban: KU, Kurukshetra);
- Punjabi Egyetem, Patiala (Punjabi University – a továbbiakban: PbiU, Patiala);
- Guru Nanah Dev Egyetem, Amritsar (Guru Nanah Dev University – a továbbiakban: GNDU, Amritsar);
- Punjab Mezőgazdasági Egyetem, Ludhiana (Punjab Agricultural University – a továbbiakban: PAU, Ludhiana);
- Haryana Mezőgazdasági Egyetem, Haryana (Haryana Agricultural University – a továbbiakban: HAU, Haryana).

Megállapítások

A nyolc egyetem együttesen 149 folyóiratfőléségre fizetett elő 408 példányban, 1 021 906,86 rupia értékben. Ebből 362 volt a külföldi előfizetések száma, és 46 a hazai előfizetéseké. Összehasonlításképpen: a világon kb. 12 ezer kémiai tárgyú folyóirat jelenik meg; itt az egyes egyetemek könyvtárai átlagosan 30–37 címet rendeltek meg. A legtöbbet, 77 folyóiratot a HPU, Simla fizetett elő, a legkevesebbre a HAU, Haryana. A csere vagy ajándék útján beszerezhető folyóiratok elhanyagolható nagyságrendűek. A hazai forrásokból (pl. az indiai